

Kif niftakar lill-Isqof Cauchi

It-tifel tas-Sagristan

- x'jiftakru n-nies tal-Għarb dwar it-tfulija tal-Isqof Nikol Cauchi

kitba ta' JOSEPH W. PSAILA

F'għeluq is-sena mill-mewt tal-Isqof Nikol Cauchi, Joseph W. Psaila avviċina xi persuni, x'uhud minnhom anzjani mill-Għarb, ir-raħal fejn twieled u trabba' dan l-Isqof maħbub, biex jiġbor tagħrif sabiex insiru nafu dwar it-trobbija u t-tfulija tiegħu. F'dawn il-paġni dan it-tagħrif huwa pprezentat lill-qarrejja ta' din ir-Rivista.

Meta Ċikku, anzjan mill-istess raħal tal-Għarb u ġar tal-familja tal-Isqof Cauchi, għalaq l-età venerabbli ta' 100 sena, l-Isqof għamillu żjara ta' korteżija. "Nikol", qallu Ċikku, "kemm dam sagristan missierek darba biss ma daħalx għax-xogħol. Kien ġie għandi u talabni naghmillu pjaċir u mmur nieħu ħsieb il-ħtiġijiet tal-knisja minflok għal dak il-jum. 'Qegħdin nistennew tarbija', kien qalli. Jiena dħalt għax-xogħol minflok bil-qalb kollha; mbaġħad sirt naf li dik it-tarbija li twieldet kienet int."

Kolinu kien it-tifel il-kbir tas-sagristan fi żmien meta l-knisja tal-parroċċa kienet fil-qalba tal-ħajja spiritwali u soċjali tar-raħal. Minn ċkunitu Kolinu kellu d-don ta' mexxej. Hu kien iħabrek biex jiġbor it-tfal li kienu joqogħdu fit-triqat ta' madwar id-dar tal-familja tiegħu. Fid-dar kellhom kamra laterali bil-bieb għat-triq. It-tfal Għawdxin ta' dak iż-żmien kienu kważi kollha jħobbu

jilagħbu billi jirreċtaw rwoli u ċelebrazzjonijiet li kienu jaraw fil-knisja. Imma din ta' Kolinu kienet xi haġa speċjali. Fil-kamra laterali kellu artal armat bħal tal-knisja u hemm kien jiġbor it-tfal kollha subien u bniet, sa ma' l-kamra tkun mimlija. "Konna noqogħdu bil-qiegħda fl-art u hu jagħmlilna priedka u xi funzjonijiet oħra," qaltilna waħda anzjana. "Barra minn hekk kien iħobb jiġborna fl-isqaq faċċata tad-dar tiegħu. Darba niftakar għamel il-festa tal-Viżitazzjoni u għamilna purċissjoni b'żewġ subien quddiem iżommu santa kemxejn kbira tal-Madonna u Santa Elizabetta. Dan, ta' tfal li konna, kien kollu jsir b'sollennità u b'serjetà kbira. Ilkoll kemm aħna konna nobduh u nirrispettawh ħafna."

Meta t-tifel tfarfar xi ftit, missieru kien jiehdu miegħu sabiex jagħtih daqqa t'id żgħira fit-tindif tal-knisja. Darba ta lit-tifel kamra żgħira fis-sagristerija biex jiknisha waqt li hu mar inaddaf fil-knisja. Ftit tal-ħin wara, missieru ġie lura biex jara l-faċenda tat-tifel kinitx intemmet. "Lestejtha", qallu ż-żgħir. Missieru ta daqqa t'għajn madwar, u wiegħbu: "Jekk tul għomrok il-kuxjenza tnaddafha hekk, ikollok ħafna x'taġħmel fil-purgatorju." Snin wara l-Isqof kien jgħid li dakinhar dan il-kliem ma tantx kien fehmu, iżda meta kiber kien irrifletta fuqu u baqa' jiftakru.

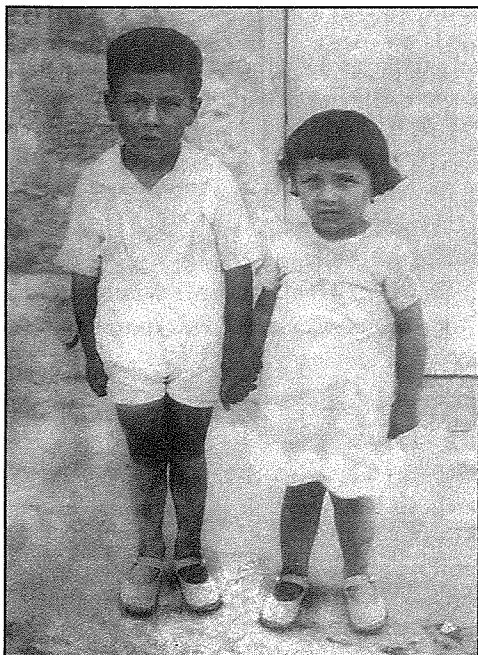
La mhux haddied, mela isqof

Kolinu minn dejjem kien iħobb il-ktieb u l-istudju. Kien imur għand nanntu regolarment u joqogħod sigħat shaħ jaqra l-gazzetti, rivisti u kotba taz-zijiet tiegħu Dun Bernard u Dun Vincenz. Kien tifel fuq tiegħu. Kultant kien ifettillu jsib il-pipa ta' zijuh u jiġbed xi nifs 'il ġewwa wkoll – u jinqabad għax taqbd u tqahqiha li ma kienx ikun jista' jaħbiha.

Fil-vaganzi tas-sajf, Kolinu kien iħobb imur jgħin lil zijuh Peppi li kien haddied. Ix-xogħol tat-tifel kien li jdawwar il-manku biex in-nar fil-forġa jibda jaqbad. Darba ta' tifel li kien fettillu jagħmel praspura li swietlu tagħlima. Bil-moħbi tafa' xi materjal fil-forġa. Peppi zijuh induna u wara li tah ċanfira prima, kellu jnaddaf sewwa l-forġa sa ma' seta' jpoġġi l-faħam u jqabbad in-nar. Madankollu, darba l-haddied qal lil omm Koli: "Ġużeppe, t-tifel ikun jinqala' ħafna għal haddied." Fil-fatt, kultant ħafna snin wara, l-Isqof ġie li semgħuh jgħid: "Forsi kieku ma għamlunx isqof, kont insir haddied."

Meta haseb li kien eroj... imma l-arċipriet haseb mod iehor

Fi tfulitu kienet bdiet il-gwerra. F'dawk is-snin kien hawn f'Għawdex ħafna suldati Ingliżi stazzjonati qrib l-Għarb. It-tfal tar-raħal kienu jieħdu pjaċir jarawhom jimmarċjaw u jagħmlu l-manuvri. Kolinu beda jiġbor it-tfal subien biex jilagħbu ta' suldati. Hu kien jagħmilha tal-leader tagħhom u jagħti l-ordnijiet; huma kienu jobdu b'għajnejhom magħluqa. Kienu jagħmlu taparsi l-manuvri u attivitajiet militari oħra fl-għelieqi

"Kolinu" ma' oħtu Tereżina

"Kolinu" fil-parti ta' Kajfa fi dram tal-Passjoni

ta' madwar. L-armi tagħhom kienu jkunu biççiet tal-injam, sintendi pprovduti lilhom mill-'general'! Darba kienu jilagħbu qrib l-għolja Ta' Għammar u ħin bla waqt beda *air raid*. It-tfal twerwru għaliex l-ajruplan tal-għadu għadda fil-baxx. Kien dakinhar li l-istess ajruplan kien fetaħ in-nar fuq Pjazza Savina fir-Rabat, għamel ħsarat u qatel xufier ta' xarabank. Qalulna qraba tal-Isqof, li dakinhar Koli u s-suldati tiegħu grew lejn Ta' Pinu biex jirringrazzjaw lill-Madonna li ħelsithom mill-gwaj.

Kolinu kien indiehes ma' wieħed mis-suldati Ingliżi u xtaq kieku jagħtih rigal żgħir. Kolinu mar jgħid lil ommu u din kif kienet ghadha tasal mill-forn tatu kaghka biex jagħtihielu. Dak is-suldat tant ha gost u xtaq li jpattilu dak il-ġest. Kulma kellu fil-but kien daqsxejn ta' *wallet* li fih kien hemm kurçifiss żgħir u tahtu, 'att tal-indiema' miktuba bl-Ingliż. Ħarġu u offrih lit-tifel. Kolinu ħadu u baqa' jgħożzu.

Jum fost l-oħrajn, kontingent militari stazzjonat fil-qrib tar-rahall ried jagħmel xi manuvri madwar il-misraħ tal-Għarb. Minħabba l-fatt li Kolinu kellu l-hila jtkellem bl-Ingliż, xi ufficjal tal-armata stiednu biex jgħinohom billi xhin jagħtih is-sinjal, hu kellu jdoqq tokk mill-kampnar tal-knisja. Ħafna snin wara l-Isqof kien jirrakonta, kemm kien qed jieħu pjaçir u japprezza jara l-manuvri minn għol-kampnar, u fl-istess waqt iħossu eroj li qed jieħu sehem f'biçça xogħol bħal dik. Imma dan kollu ntemm ħesrem xhin deher fil-misraħ l-arçipriet u beda jgħajjat li ħadd ma kellu jmiss il-qanpiena mingħajr il-permess tiegħu. Kolinu gera kemm felaħ l-isfel biex jaħrab il-qilla tal-awtorità!

Priedka minn fuq is-sodda

Kolinu kien abbati u sena minnhom għamel il-priedka tal-Milied. Inzerta li ġirien mal-familja Cauchi kienet toqgħod familja anzjana – ir-raġel kien Malti u l-mara kienet Spanjola. Meta semgħu li Kolinu kien għamel il-priedka, xtaqu ħafna li jisimghuh huma wkoll. Izda billi Kolinu nzerta ma jiflaħx ma setax johroġ mis-sodda u jmur għandhom. Għalhekk ġew huma d-dar tagħhom u Koli għamlilhom il-priedka tal-Milied bilwieqfa minn fuq

is-sodda. Huma ħadu ħafna gost. Kolinu għoġbitu wkoll, l-aktar għax tawh borża lewż li baqa' jsemmiha.

Is-sens ta' dmir ta' Kolinu kien jidher fl-imġiba tiegħu ta' kuljum. Meta l-familja kienet tinzel torqod fix-xelter taz-zijiet tagħhom, hu kien iqum kmieni filgħodu biex l-ewwel imur jgħin il-quddiesa u mbagħad wara jitlaq lejn ir-Rabat sabiex ikun fil-ħin għall-iskola. Kolinu kien jattendi l-iskola sekondarja tal-gvern u fin-nuqqas ta' trasport kien kuljum imur ir-Rabat u jerga' lura lejn l-Għarb bil-mixi. Ta' kuljum, hu kellu façenda oħra xi jwettaq. Missieru kellu zija, xiha u fqira ħafna, li kienet toqgħod go dar żgħira l-Għarb, il-Fgura. Omm Koli kienet tlestilha l-ikel kuljum u Kolinu kien iwassalulha.

Passatempi... izda m'hemmx çajt

Fost il-pasatempi li kellu, Kolinu kien iħobb jorganizza xi teatrini go garaxx mhux bogħod mid-dar tal-familja. Hu kien jipprovdri l-hwejjeġ lill-atturi billi jara kif jagħmel u jpasparhom minn dak li kien isib id-dar t'ommu. Baqa' jaħdem fuq il-palk sa meta kiber. L-aħħar biçça xogħol tiegħu, meta kellu madwar ħmistax-il sena, kienet dik meta ħadem il-parti tas-sommu saçerdot Kajfas fid-dramm tal-Passjoni li kien sar l-Għarb.

It-tifel Kolinu ma kienx jaf joqgħod bi kwietu. Kien twajjeb ma' kulhadd u ħabrieke ħafna; kien ta' dixxiplina u kien juri mħabba kbira lejn il-Mulej u lejn il-Madonna. It-tfal tamparu li kienu jħobbu jilagħbu billi jagħmlu taparsi knisja f'xi rokna fid-dar kienu sikwit jstiednuh biex imur jara l-artal żgħir li jkunu għamlu. Hu kien imur bil-qalb kollha, u mhux biss jara imma wkoll imexxi xi funzjoni. Jingħad li darba tifel minnhom sab lil Gużep, missier Kolinu, u b'qalbu maqsuma qallu: "Kolinu qattaghli xi hwejjeġ tal-knisja tiegħi." Gużeppi ried ikun jaf minn għand dak it-tifel x'kienet ir-raġuni li ibnu kien għamel hekk għax ma kienx ser iħalliha tgħaddi lixxa. Imma t-tifel wiegħbu: "Għax aħna għamilnih 'isqof'." Allura missier Koli fehem li la darba għamluh isqof, it-tifel tiegħu żgur ma kienx ser iħalli affarijiet mhux adattati fil-knisja. Mur għidlu x'kellu jagħmel meta kien tassew Isqof t'Ghawdex!